

Manaka: Plek van die horings.

Pieter Pieterse. Kaapstad en Pretoria:
Human en Rousseau. 2005. 246 pp.
ISBN 0-798-14564-1.

Manaka is die verhaal van Baas (Dennis) Chipman, met pioniersbloed in sy are en met 'n droom om 'n winsgewende bootdiens op die Zambezi aan die gang te kry. Baas is al by die veertig wanneer hy daadwerklike stappe neem om hierdie droom te verwesenlik. As kind het hy uit familievertellings geleer van sy oupagrootjie, die eerste van die Chipmans in Afrika, bekend as Die Skoenlappervanger of Die Buffeljagter van Barotseland, en hierdie voorsaak het in sy gedagtes uitgegroeï tot groter as lewensgroot.

Baas, wat die vierde geslag Chipmans in Afrika verteenwoordig, is in Suid-Afrika gebore in 1952, in die Houtboschberg naby Haenertzburg. As kind roei hy daelank met sy selfgemaakte blikskuit op die Ebenezerdam en in die reënseisoen toets hy die boot op die sterker waters van die Bo-Letabarië. Hy het sy besonderse liggaamsgrootheid en -krag van sy oupagrootjie geërf, en hy ontwikkel in 'n uithalerskut en -jagter in familiejagtogte wanneer hy dikwels voel dat "hy met elke tree in die spoor van sy oupagrootjie trap" (11). In sy tienerjare verhuis Baas se ouers na Suid-Rhodesië waar hulle beesboere word, maar hy bly in Suid-Afrika agter om sy skoolopleiding in Louis Trichardt te voltooi. Sy belangstelling in Zambië en die gebiede om die Zambezirivier word lewendig gehou deur leesstof wat aan hom verskaf word deur die dorpsbiblioteekaresse. Na skool begin hy saam met sy ouers boer, maar moet dan verpligte militêre dienspoging gaan doen, en terwyl hy as lid van die Selous Scouts van Suid-Rhodesië

aan die bosoerlog deelneem, word sy ouers deur rebelle vermoor. Na die beëindiging van die oorlog verloor hy na 'n jare lange politieke stryd al sy familiebesittings, insluitende die plaas.

In die jare na die oorlog word Baas se oupagrootjie 'n al hoe sterker rigtinggewende krag in sy lewe: wanneer hy gedwing word om sy eie beeste wat op sy ouers se plaas gedurende die oorlog verwilder het, te skiet in 'n poging om iets van sy erfplasing te red, doen hy dit met die agtpondergeweer wat aan sy oupagrootjie behoort het; hy skaf vir hom 'n Ierse terriër aan, dieselfde soort hond as wat sy oupagrootjie besit het, en vernoem hom na die ou man se hond, Brindle; en wanneer "hy eensam is, of vasgekeer voel" lees hy Psalm 23 uit die verweerde Engelse Bybeltjie van sy oupagrootjie.

Uiteindelik, na 'n periode in die Houtboschberg, kies Baas aan die begin van die 1990's koers na die noorde, deur Botswana en dan al langs die westelike oewer van die Zambezi op tot in Barotseland waar hy daarin slaag om Manaka, die woon- en werkplek van die eerste Dennis Chipman ongeveer 'n honderd jaar gelede, op te spoor. Die eintlike verhaal wat in die roman vertel word, handel dan oor die lotgevalle van Baas Chipman aan die oewers van die Zambezi en tussen die mense wat hierdie streek bevolk.

Die verhaal word gekwalifiseer deur die volgende inskripsie voor in die boek: "Soos die verteller, is sommige ander karakters in hierdie roman ook denkbeeldig en enige ver-

band met die werklikheid toevallig.” Hiermee word ’n interessante verhouding tussen feit en fiksie geponeer, waar ten minste “sommige” karakters dan nie denkbeeldig is nie, en waar, indien “verteller” gelees as word as “outeur”, die kwalifisering as geheel met omsigtigheid gelees moet word. Die bytrek van “die verteller” in hierdie sin open ook die moontlikheid van ’n outobiografiese element in die verhaal.

Die “Vooraf” gedeelte van die verhaal, waarin die lewensverhaal vertel word van die eerste Dennis Chipman en van die vroeë lewensverloop van die hoofkarakter in *Manaka*, word aangebied in ’n meer feitelike styl as die res van die verhaal. Die titel van hierdie gedeelte onderskei dit ook van die res van die verhaal waarin die hoofstukke gewoon vanaf een genommer word. Die effek hiervan is dat die leser die “Vooraf”-gedeelte ervaar as losstaande, as agtergrondsefeite, ’n afgespeelde verlede wat noodsaaklik is vir die verstaan van die verhaal in die hede.

Dit is egter ook só dat hierdie verlede op allerhande maniere inspeel op die hede van die verhaal. Die belangrikste hiervan is die spanning verlede-hede in die lewe en karakter van Baas. Soos reeds aangedui, is dit die legendes van sy oupagrootjie wat hom na Zambië lok, en wanneer hy dan sy “ongedurigheid nie langer (kan) besweer nie” (15) en koers kies na ongerepte Afrika, loop hy as’t ware terug in die verlede op die voetspore van die eerste Dennis Chipman. Wanneer hy Manaka vind, is daar steeds tekens van die ou man se bemoeienis met hierdie wêreld. Dit is kenbaar in natuurdinge soos die bougainvilleabos wat deur sy oupagrootjie geplant is en steeds as baken dien vir die opspoor van Manaka, of soos die rif op die stam van ’n jakkalsbessie wat Baas op Manaka vind, veroorsaak deur ’n kabeldraad wat iemand lank gelede om die boom gespan het, en nou toegegroeï is onder bas.

Die grootste en mees blywende nala-

tenskap van die eerste Dennis Chipman is egter die Christelike godsdiens wat hy hier langs die Zambezi gevestig het en wat steeds voortleef ander die mense van hierdie streek. Dit is hierdie mense soos ouma Essie, weduwee van Joseph Sitali Mulambwa die “Indoena van God” wat Chipman se sendingwerk op Manaka voortgesit het, haar kleindogter Grace, en die blanke sendelinge wat op Manaka opdaag om die sendingstasie te laat herleef, wat bepalend is vir Baas se lotgevalle en vir die groei van sy karakter. Baas, wat deur sy persoonlike verlede ’n alleenloper geword het, wat nie sy gevoelens maklik wys nie, en wat verkies om onbetrokke te bly, word teen wil en dank betrek by hierdie mense. Ten spyte van sy protestasies dat hy nie Barotseland toe gekom het “om verantwoordelik te voel vir almal se skete en kwale en hongersnood” (63) nie, help hy tog as hy die middele het, en help andere hom ook weer, soos wanneer hy amper omkom van malaria. Baas leer by hierdie mense om van dag tot dag die lewe te aanvaar soos hy kom, in ’n wêreld waar jy deur die toedoen van mens, natuur, of self die bonatuurlike dikwels alles verloor, maar waar die wonderwerk ook nie uitbly nie. Dit gaan in *Manaka* veral oor hierdie sobere aanvaarding van die hier en die nou van die lewe, by herhaling uitgedruk in die woorde: “Dit is hoe dit is.”

Pieter Pieterse bevestig hom in hierdie laaste, nagelate verhaal weer as baasverteller. *Manaka* is in die eerste plek ’n meesleurende verhaal vertel met humor, vanuit ’n beleë kennis en met begrip vir die agtergronde, gebruikte en dryfvere van die mense wat bymekaar uitgebring word, en vir die Afrika-landskap wat altyd ’n bepalende faktor in hulle lewens bly.

Elsa Meihuizen
Universiteit van Zululand,
KwaDlangezwa